

Različitost prividno istog

Oktober 2005.

dr Miroslav Hadžić, profesor Fakulteta političkih nauka

Ključne reči: srbija, tranzicija, milošević, režim, rat, demokratija

Citiranje: Hadžić, M. 2005. *Različitost prividno istog*. [e-book] Beograd: Centar za civilno-vojne odnose.

Uspešan prelazak zemalja Centralne Evrope iz komandne u tržišnu privredu, fundiran uspostavom demokratskog poretka, dao je istraživačima priliku da *in vivo* izučavaju složene društvene procese. Iz njihovih saznanja je potom izlučena političko-teorijska shema tranzicije, koja se često koristi kao etalon za tumačenje sličnih poduhvata u bivšim socijalističkim zemljama. Uporedni uvid, međutim, upozorava da ova shema nije sasvim upotrebljiva za analizu tegobnog preobražaja Srbije.

Nije loše podsetiti da je uspeh tranzicije u ovim zemljama bio krajnji produkt početne saglasnosti između ogromne većine građana, novih i delova starih elita oko dva strateška cilja: prvi, pobeći što pre i po svaku cenu iz socijalizma; i drugi, pobeći što pre i po svaku cenu izvan dohvata Rusije. Usvojivši oba cilja tamošnji su građani, ujedno, unapred pristali da plate i punu cenu prelaska iz autoritarnog u demokratski poredak.

Za razliku od toga, preimenovani komunisti su, početkom 90-ih godina prošlog veka, građane Srbije umesto u demokratiju uvele u rat. Dabome, uz podršku većine njih. Bekstvo iz socijalizma u rat bilo je, pored ostalog, motivisano i neosvešćenim htenjem da se izbegnu rizici i troškovi tranzicije. Svako je, dakako, bežao zbog svog razloga. Milošević da bi očuvao i ojačao svoju vlast. Građani, jer su poverovali da će im najavljen ratna dobit – državno ujedinjenje svih Srba –nadoknaditi moguće štete.

Zato je Miloševićev režim i propao tek kad je iscrpeo sve unutrašnje – ekonomske, socijalne, političke, ideološke i nacionalne – resurse za svoje obnavljanje. A građani Srbije su nakon deset godina morali opet da rešavaju početne zadatke tranzicije. Ali, sada pod mnogo težim uslovima. Zbog posledica rata cena tranzicije je u međuvremenu višestruko narasla, a platežna moć građana je, obrnuto srazmerno, opala.

Zato je političko biće sadašnje Srbije presudno oblikovano pod dejstvom ratnog nasleđa i opstale autoritarnosti. Naime, pre stupanja u rat srpski je režim lako odbacio ideologiju socijalizma i zamenio je šovinističkom verzijom nacionalizma. Rat je potom iskoristio da proširi svoju moć nad društvom i da ojača, autoritarnu potku svog vladanja. Tim lakše, jer je tokom rata cementirana interesna sprega između političkih, vojno-policijskih i kriminalnih elita. Režim je ujedno proizveo i za sebe vezao nacionalističku pseudo-inteligenciju. Njoj je pripao zadatak ne samo da od javnosti prikrije stvarne uzroke i ciljeve rata, već i da obezbedi podršku režimu koji je po bivšoj Jugoslaviji ratovao preko drugih.

Režim je svoje ratovanje, kao što je poznato, okončao višestrukim porazima. U Srbiji je većina, uključujući i tadašnju opoziciju, to razumela kao očekivani produkt loše političke i/ili ratne strategije Slobodana Miloševića. Neki su tome dodavali i nepovoljnu konstelaciju u bliskom i evroatlantskom okruženju. Oba argumenta, međutim, ne mogu da izdrže ni logičku proveru. Jer, strategija koja, uz ostalo, previdi i dejstvo spoljnih aktera je po definiciji loša i unapred osuđena na neuspeh. Tadašnja je opozicija, međutim, izbegla da postavi pitanje svrhe i opravdanosti rata, te udela srpske vlasti u njemu,

kao i njene odgovornosti za ratno rasturanje druge Jugoslavije. Nije stoga iznenađenje što je malo ko hteo da se bavi pravim uzrocima i posledicama ratnih poraza Srbije.

A upravo prećutkivanje ratnog poraza čini se predstavlja stajnu tačku za razumevanje sadašnjih tegoba Srbije. Poraz je, naime, kristalizovao i obelodanio sve bazične manjkavosti srpskog društva i države, i nadasve njihovih elita. Problem je međutim uvećan zbog toga što nove vlasti nisu tu činjenicu jasno predočile građanima Srbije. Svedoci smo odatle paradoksa da građani Srbije – hteli oni to ili ne, bili toga svesni ili ne – još uvek plaćaju troškove rata, ali i dalje odbijaju da prihvate njegov krajnji rezultat, odnosno poraz.

Izbegavši da odmah po rušenju Miloševića građane suoče sa porazom i njegovim posledicama, nove su elite napravile prvu veliku grešku. Zato jer su propustile priliku da im jasno kažu da Srbiji preči ekonomski, socijalni i politički slom. A onda, i da je to nužna i krajnja posledica ne samo poraza već i čitavog ratnog poduhvata. U skladu sa tim, oni su potom, i to je njihova druga velika greška, propustili da građane jasno suoče sa visokom cenom koju će ovi morati da plate za reformu društva i države.

Ne čudi stoga da Srbija i njene elite još nisu izašle iz nedavne, ali i njom oživljene dalje prošlosti. Odatle se i politika novih vlasti, u krajnjoj liniji, oblikuje po diktatu prošlosti a ne jasne strategije izlučene iz opšteprihvaćene vizije buduće Srbije. Čini se stoga da je u Srbiji danas na delu reformski projekat sa urođenom greškom. Odatle nove vlasti uporno pokušavaju da otklone samo posledice rata i poraza, ali ne i njihove uzroke.

Nije, pri tom, samo reč o potrebi suočavanja sa prošlošću i katarzom. Tim pre što je ideja katarze u Srbiji predmet unutrašnjih ideoloških i političkih zloupotreba. Na stranu to što je ona moguća jedino kao individualni čin. Istorijska iskustva sa nacizmom, pak, kažu da suočavanje sa prošlošću može da traje decenijama. Kao i to, da je katarzično suočavanje sa prošlošću u vrlo malom broju slučajeva samoniklo i dobrovoljno. Za našu je debatu daleko važnije to što ta iskustva upozoravaju da je radikalna raskid sa prošlošću prvi i najvažniji preduslov za suočavanje sa njom.

Razumno je stoga sumnjati da Srbija može da stvori nužne pretpostavke za demokratiju, sve dok njene elite ne izvedu jasan ratni račun. A to znači, sve dok prvo pouzdano ne utvrde zbog čega je Srbija bila u ratu i doživela poraz u njemu. Potom, sve dok te svoje nalaze ne predoče javnosti, a ratovođe i izvršioce politički, a gde treba i sudski, sankcionišu. Tek ako i kad to obavi, nova će vlast moći da projektuju, a potom i realizuju strategiju za uspešnu tranziciju.

Utoliko Srbija još uvek spada u kategoriju postkonfliktnih i postautoritarnih društava. Reč je, dakle, o političkoj zajednici u kojoj postoje početni ali ne i svi nužni uslovi za uspostavu demokratije. Ovu tezu podupiru i činjenice da stari autoritarni poredak još nije demontiran, a da je društvo iznutra oštro podeljeno i sukobljeno. To povratno pogoduje nastanku unutrašnjih bezbednosnih pretnji, koje ne ugrožavaju samo reformu već i njene nosioce.

Sve to reformu u Srbiji izuzima iz uvreženog modela tranzicije. Naime, u etalon-zemljama autoritarni režim se jednostavno urušio. Time je i politički teren za tranziciju bio raščišćen i pripremljen. One su potom mogle bez većih problema da od modernih društva preuzmu gotova rešenja i potom ih uz male dorade primene. Nasuprot tome, autoritarni poredak u Srbiji je mutirao i zahvaljujući tome opstao. Zato su nosioci reforme u Srbiji bili i još su suočeni sa dvostrukim zadatkom. Oni treba da se reše ratnog i autoritarnog nasleđa, te da stvore pretpostavke za demokratski poredak. Međutim, oni ne mogu da rade prvo jedno pa drugo. Reč je, dakle, o potrebi da se u vremenskoj iznudici simultanim zahvatom, a uz što manji rizik, postignu oba cilja. To vladajuće partije tera da svakodnevno biraju između strateškog cilja – demokratije i tekućeg – svog opstanka na vlasti. Kao

rezultat slede međusobno protivrečni, a često i potirući potezi novih vlasti. To pak uvećava unutrašnje političke napetosti i smanjuje podršku građana i drugih partija reformi. Zbog toga onda raste i broj nepoznanica reforme u Srbije.

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Gundulićev venac 48, 11000 Beograd

Tel: 011 | 3287 226; 011 | 3287 334

Email: office@ccmr-bg.org

www.ccmr-bg.org | www.bezbednost.org